

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Світ вступив у такий етап історичного розвитку, який докорінно відрізняється від минулого. Пріоритети суспільного розвитку в умовах інформаційного суспільства обумовлюють зміну в освіті з науково-технократичної парадигми на особистісно зорієнтовану, індивідуально-особистісну, гуманно-культурологічну, в яких основною цінністю стає сама людина, її внутрішній світ, специфіка індивідуального процесу пізнання й накопичення власного досвіду.

У зв'язку зі зміною завдань освіти змінюється й система післядипломної освіти, стратегічними пріоритетами якої є: забезпечити кожному педагогу освітню культуру, яка дає можливість легко включитися в безперервну освіту; розвивати інтелектуальні здібності; створити широкі можливості для активної навчальної діяльності та забезпечити педагогу вироблення компетентностей і компетенцій: упевненості в собі під час розв'язання професійних проблем, розвиток комунікативних навичок, уміння працювати в групі, поважаючи людей інших культур, бути фасилітатором, навчатися й пізнавати в цьому процесі й себе. Без самопізнання, без волі, мети, розуміння сенсу життя ми не можемо говорити про особистість (індивідуальність).

Національна рамка кваліфікацій України визначає компетентність/компетентності — здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості; інтегральна компетентність — узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності [1, 3].

Ефективність розвитку професіоналізму педагогів у системі післядипломної освіти визначається наявністю сукупності компетенцій. Це скеровує перебудову систему післядипломної освіти на основі компетентнісного підходу. Виходячи з цієї позиції, на сучасному етапі ми вважаємо, що компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти є актуальним і потребує нових досліджень.

Аналіз досліджень та публікацій

Значний внесок у дослідження компетентнісного підходу зробили такі вчені: І. Зязюн, І. Зимня, В. Маслов, Н. Ничкало, О. Пометун, Т. Сорочан, А. Хуторської та інші.

У словнику «Професійна освіта» за ред. Н. Ничкало визначається компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності; вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. [2, с. 149]

У дослідженні В. Маслова поняття «компетентність» визначається як система теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, а також організаційно – методичних, технологічних умінь, які об'єктивно необхідні особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, а також відповідні моральні і психологічні якості. За словником іноземних слів компетенція (від лат. *competere* – добиватися, відповідати, підходити – це коло питань, у яких будь-хто добре обізнаний [3, с. 65].

Ми погоджуємося з Т. Сорочан, яка визначає, що компетенції – це інтеграція знань, умінь, досвіду із соціальною ситуацією реальної дійсності. Володіння компетенціями дозволяє людині виявити себе суб'єктом діяльності, визначається як рівень функціональної грамотності спеціаліста, його професійної мобільності та конкурентоспроможності.

Постановка завдання. Метою даної статті є застосування компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти [4, с. 169].

Виклад основного матеріалу.

Компетенція визначається готовністю на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних і практичних надбань і досвіду. Поняття компетентність включає всі сторони діяльності педагога – знаннєву, операційно-технологічну, ціннісно-мотиваційну.

Компетентність – це орієнтація освіти на «вихід» («output»). Якщо до цього користувалися винятково «входом» («input»), тобто державним бюджетом, навчальними програмами, планами, різними розпорядженнями, то зараз політика розвитку післядипломної освіти орієнтується на «Вихід» («Output»), тобто на результативність, на найголовніші ознаки особистості методиста – сформованої компетентності (знань і навичок), структури знань, поглядів, переконань.

Під терміном «компетенція» розуміється передусім коло повноважень будь-якої організації, установи або особи. За своїм змістом поняття компетентність ширше від поняття компетенція, передбачає здатність педагогів до конструктивної, прогностичної, планувальної, операційної, моніторинго-рефлексивної діяльності на технологічному рівні.

Отже, компетентнісний підхід нами розуміється як спрямованість системи післядипломної освіти на створення умов для формування ключових (базових) і професійно-фахових компетентностей педагогів. Він вимагає здійснення особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів, адже стосується до особистості педагога й може бути реалізовано тільки в процесі виконання ним певного комплексу дій, який потребує трансформації змісту підвищення кваліфікації з моделі, що існує об'єктивно і суб'єктивно в надбанні кожного методиста, котрі можна виміряти шляхом різних методик вхідного та вихідного діагностування, виконанням дистанційно поточного контролю, участі в чат-конференціях, написанням і презентацією випускних робіт.

На наш погляд, компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти це: розуміння компетентності як здатності, уміння розібратися в певній ситуації та відповідно до неї здійснювати ефективну діяльність;

це здатність досліджувати певну діяльність педагога й висловитися щодо її якості, давати їй адекватну оцінку, корисну як для самої навчальної діяльності, так і утримання від такої.

Стратегічною умовою компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти є створення таких організаційно-педагогічних умов, які сприяли б максимальному розвитку здатності педагога: не тільки оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись і адаптуватись до нових потреб суспільства, оперувати й управляти інформацією, творчо використовувати здобуті знання в педагогічній практиці; уміти працювати з колегами, прислухатися до думки колег, критично оцінювати досягнуте, прагнути до самореалізації творчого потенціалу, спрямованого на саморозвиток і саморегуляцію, уміння аналізувати рівень особистісного зростання. Результати в післядипломній освіті мають бути зорієнтовані на функціональність, соціальну адаптованість.

Таким чином, компетентнісний підхід у системі післядипломної освіти переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь, навичок педагогами на формування й розвиток в них здатності практично діяти й творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних професійних ситуаціях.

Це вимагає від професорсько-викладацького складу змістити акценти з інформаційної на організаційно-управлінську діяльність. Змінюється і функція слухачів-педагогів від пасивного засвоєння знань до активного, самостійного та самоосвітнього.

Отже, з огляду вимог до підвищення кваліфікації, ключові компетентності мають забезпечити комплексне досягнення цілей діяльнісного навчання, сприяти становленню цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістично-орієнтованого вибору та інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями [5, с. 13].

Перехід системи післядипломної освіти на компетентнісно орієнтовану освіту передбачає відбір змісту і структурування його з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття слухачами компетенцій та вміння цілеспрямовано формувати ключові та предметні компетентності [2, с. 46].

Визначальними в структурі діяльності особистості педагога, на нашу думку, є такі базові компетентності: по-перше, соціокультурні – здатність реалізувати методологічні, аксіологічні, андрагогічні, інноваційні компетентності, адаптуватись до модернізаційних процесів загальносуспільного значення, удосконалювати загальну та мовну культуру, уміти налагоджувати зв'язки з освітніми організаціями, соціальними службами для створення сприятливих умов професійного й особистісного

зростання педагогів; по-друге, правова компетентність – здатність організувати діяльність методичної служби відповідно до нормативно-правових механізмів менеджменту в освіті; третя – оздоровча – здатність до використання природних чинників довкілля та підтримання здоров'я, здорового способу життя, взаємодії з навколишнім середовищем і дотримання вимог безпеки життєдіяльності; четверта – соціально-психологічна – здатність до толерантної взаємодії, спілкування, соціальної діяльності, регулювання та стимулювання професійного зростання, удосконалення особистісних якостей, попередження професійного стресу та професійного «вигорання»; п'ята компетентність – інформаційно-комунікативна – здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності, формувати електронні бази даних, оновлювати науково-методичну інформацію; шоста – професійно-фахова – сприяє розвитку таких здібностей: діагностувати рівень професійної компетентності, моделювати навчальний процес у системі дорослих; стимулювати розвиток педагогів в особистісному режимі; розвивати творчий потенціал педагога та потреби в навчанні впродовж життя; проектувати зміст науково-методичної роботи на основі системного підходу та мотиваційних стратегій навчання дорослих, методів стратегічного й тактичного планування, координувати науково-методичну роботу відповідно до модернізаційних, освітніх процесів та запитів і потреб педагогів, прогнозувати науково-методичну роботу, трансформувати наукові ідеї в педагогічну практику, здійснювати педагогічну експертизу та науково-методичну підтримку інноваційної діяльності в освітній галузі, забезпечувати інформаційно-методичний супровід науково-пошукової діяльності педагогічних працівників, керівництво експериментальною роботою, володіти методологією навчання дисципліни, досягнення сучасної предметної та психолого-педагогічної науки, предметної та психолого-педагогічної компетентності вчителів, забезпечувати управління якістю реалізацій індивідуальних траєкторій фахового й особистісного зростання педагогів.

Відповідно до ключових і базових компетентностей при складанні навчально-тематичного плану підвищення кваліфікації педагогів на основі базових і професійно-фахових компетентностей було визначено 5 навчальних модулів. Відповідно до визначених модулів складалася тематика лекцій, круглих столів, тематичних дискусій, тренінгів, виїзних практичних занять, спецкурсів. Це сприяло викладачам інакше подивитися на зміст і організаційну структуру набуття компетенцій у системі післядипломної освіти. Інформація структурована, яка легко інтегрується в уже сформовану систему знань у свідомості педагогів. Структура занять складається з таких етапів: виявлення соціально-педагогічного досвіду слухачів, розроблення освітніх програм, організація диференційованого навчання різних груп дорослих, контроль-аналітичний етап.

Модель навчання педагогів будується за міждисциплінарними модулями. Провідна роль в організації навчання належить активним,

самостійним, умотивованим, рівноправним суб'єктам навчального процесу. Атмосфера під час навчання дружня, неформальна, основана на взаємній повазі, спільній роботі, підтримці та відповідальності всіх учасників навчання, яка створює мотивацію та необхідні умови для розвитку й самореалізації самого педагога. Зміст освіти дорослих спрямований на задоволення екзистенційних потреб людини (потреби буття, особистого вибору світогляду, активної дії, вчинків, позицій) з орієнтацією на найактуальніші проблеми тих, хто підвищує свій освітній рівень.

На навчальних заняттях обговорюються з учасниками їхні професійні проблеми, погляди на інноваційні технології з наступним корегуванням самого змісту занять. Надається перевага реальним і простим ситуаціям у навчальній роботі, запроваджуються сучасні педагогічні технології, створюються індивідуально-особистісне й професійне навчання методичних працівників.

Основною характеристикою навчання педагогів стає процес самостійного пошуку знань, провідна роль у навчанні належить слухачу, він сам прагне до самореалізації, джерелом його навчання є життєвий, професійний, соціальний досвід. У навчанні методичних педагогів посилюється значення самостійної роботи, консультування, власних висновків, що є дієвою формою індивідуальної роботи.

Ми дійшли висновків, що організація та зміст підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної освіти здійснюється на засадах компетентнісного підходу, який ґрунтується на міждисциплінарних інтегрованих вимогах до результату освітнього процесу, спрямованістю навчального процесу на формування й розвиток ключових (базових, основних) компетентностей та компетенцій педагога й на реалізацію принципу «навчатися – діючи». Результатом такого навчального процесу в системі післядипломної освіти є формування загальної компетентності особистості, що є сукупністю ключових компетентностей і компетенцій. В основі поняття компетентнісного підходу лежить ідея перепідготовки педагогів, які не тільки здобувають необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміють діяти адекватно у відповідних ситуаціях, брати на себе відповідальність за певну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
2. Професійна освіта: Словник: [навч. посіб.] / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
3. Маслов В. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів / В. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. -№ 2. – С. 63- 66.

4. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: Монографія / Т.М. Сорочан. – Луганськ: Знання, 2005. - 384 с.
5. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / І. А. Зязюн. – К.; Глухів: РВВ ГДПЦ, 2005 – 118 с.